

25. *Rueschemeyer D.* Capitalist Development and Democracy. / D. Rueschemeyer, Stephens E. Huber, J. D. Stephens. – Chicago : Chicago University Press, 1992. – 398 p.
26. *Schultze C.* Comment. In M. Moss (ed.). The Measurement of Economic and Social Performance. – New York : National Bureau of Economic Research, 1973. – 642 p.
27. *Stigler G.* The Citizen and the State / G. Stigler. – Chicago : University of Chicago Press, 1975. – 351 p.
28. *Trinyakian E.* Modernization: exhumetur in pace / E. Trinyakian // International Sociology. – 1991. – 764 p.
29. *Walsh K.* Public Services and Market Mechanisms / K. Walsh. – London : Macmillan, 1995. – 284 p.
30. *Wamsley G.* The Political Economy of Public Organizations / G. Wamsley, M. N. Zald. – Lexington, Mass. : D. C. Heath, 1983. – 347 p.

Надійшла до редколегії 16.10.2012 р.

УДК 336.27

В. В. ПЕТРУШЕВСЬКА

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇНИ

Розглянуто сутність грошово-кредитної політики, визначено необхідність і обсяги державного регулювання в національному банківському секторі, проаналізовано показники розвитку банківської системи України.

Ключові слова: грошово-кредитна політика, монетизація економіки, банківські кредити, відтворювальні процеси, економічний розвиток.

The paper considers the nature of monetary policy determines the necessity and scope of government regulation in the domestic banking sector; analyzed the performance of the banking system of Ukraine.

Key words: monetary policy, monetization, bank loans, reproductive processes, economic development.

Інструменти грошово-кредитної політики спрямовані на регулювання грошового обігу, що здійснює держава через центральний банк; таким чином монетарна політика охоплює державне регулювання перш за все банківського сектору.

Глибина падіння економіки України під час світової економічної кризи 2008-2009 рр. і тривала її стагнація в післякризовий період змушують шукати шляхи вдосконалення національної економічної політики, у тому числі грошово-кредитної політики.

Формування грошово-кредитної політики держави досліджено в багатьох наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, зокрема Л. Горбатюк, Я. Жаліло, Д. Покришка, Я. Белінської, А. Косого, С. Шевченко та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, є низка проблем, які на сьогодні залишаються нерозкритими до кінця, а саме – питання визначення основних напрямків і обсягів державного регулювання в національному банківському секторі.

Метою дослідження є розкриття сутності грошово-кредитної політики, проведення аналізу формування фінансових рішень у сфері грошово-кредитної політики України на основі оцінки макроекономічних показників розвитку банківського сектора.

Позитивну відповідь на питання про необхідність значної присутності держави в національній банківській системі дають країни, що розвиваються від командно-адміністративної до ринкової економіки (Китай, Росія), країни зі споконвіку значною роллю держави в економіці (Німеччина), з неринковою економікою (Північна Корея) або країни з нерозвиненими державними й ринковими інститутами.

Країни з давніми традиціями ринкової економіки, а також більшість економік Центральної й Східної Європи, що розвиваються, прагнуть мінімізувати частку участі держави в банківській системі.

Сьогодні, коли світова економіка перебуває у стадії виходу з великої структурної економічної кризи, частка держави в банківських системах різних країн істотно зросла. Активне входження держави в капітал банків замість надання їм фінансової допомоги спостерігалось в країнах з розвинутою ринковою економікою й англосаксонським менталітетом (США, Великобританія), у країнах з розвинутою ринковою економікою й сильно вираженою соціальною політикою (Німеччина) і в країнах, що розвиваються (Росія), що підтверджує ефективність і доречність державного регулювання в банківському секторі в умовах ринкової економіки. Практика показує, що слабке управління вартістю національної валюти негативно позначається на стані внутрішнього ринку капіталу. Одним з найважливіших показників ємності національних фінансових систем є коефіцієнт монетизації економіки.

Монетизація економіки – відношення грошової маси (готівка і кошти на рахунках підприємств і внесків населення в банках) до обсягу валового внутрішнього продукту (ВВП) [1]. Монетизація – це засіб забезпечення і задоволення платоспроможного попиту на гроші, в тому числі на грошовий капітал, всієї економіки країни як єдиного цілого [4].

У розвинених країнах значення даного індикатора становлять: 70 % у Німеччині, 90 % – Великій Британії, 114 % – Японії, 160 % – Китаї [2]. В Україні коефіцієнт монетизації в 2010 р. склав 54,6 %. Можна впевнено констатувати, що вітчизняній економіці не вистачає грошей для розвитку, а це значить, що український ринок капіталу значною мірою функціонує по неринкових принципах.

Нестача грошей у країні, а також напрямом більшої частини фінансових потоків поза сферою кредитування обумовлюють украй малу ємність української банківської системи (рис. 1), що, у свою чергу, не здатна задовольнити потреби економіки в достатньому обсязі якісних фінансових ресурсів.

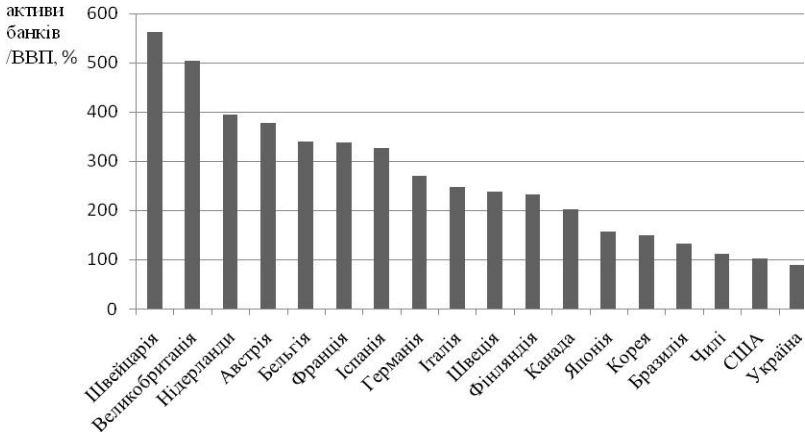


Рис. 1. Відношення активів банківської системи до ВВП у різних країнах світу на 1 січня 2011 р., % [8; 10]

Особливе занепокоєння викликає структура банківських кредитів за галузями та термінами надання кредитів, яка не відповідає потребам модернізаційних процесів – понад 70 % кредитів спрямовано у поточну діяльність [3]. Найбільша частка кредитів зосереджена в переробній промисловості і торгівлі, загалом 62,2 % (рис. 2).

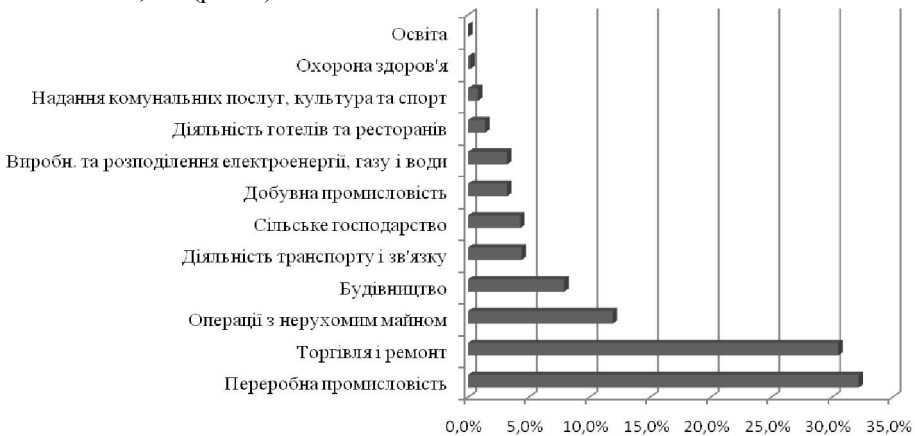


Рис. 2. Структура банківських кредитів за видами економічної діяльності станом на кінець листопада 2011 р. [6]

Вітчизняний і міжнародний досвід показує, що без стійкого розвитку кредитного портфеля економічний ріст неможливий. Тому зараз актуальною проблемою є відновлення прийнятних темпів росту кредитування (рис. 3).



Рис. 3. Темпи приросту реального ВВП, індексу промислового виробництва України та кредитного портфелю українських банків [5; 6]

Україні також особливо важливо послабити залежність економічного й соціального розвитку від імпорту (рис. 4). Кредитний механізм повинен сприяти прискоренню темпів економічного розвитку насамперед у цих галузях народного господарства.

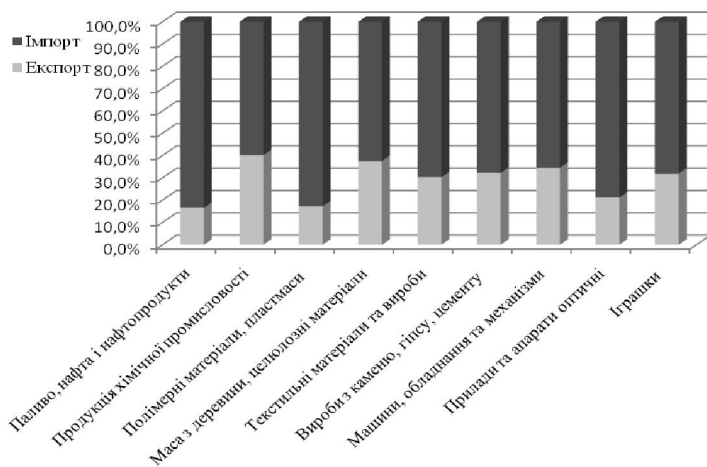


Рис. 4. Питома вага імпорту на окремих ринках товарів в Україні за період 2011 р. [5]

Найважливішою метою грошово-кредитної політики України на сучасному етапі повинно бути стимулювання економічного зростання (у першу чергу імпортозаміщуючого й інноваційноємнісного), а також підвищення рівня життя громадян. Виходячи з поставленої мети, завданнями грошово-кредитної політики, що будуть реалізовуватися НБУ протягом наступних 3 – 5 років, повинні бути: активне насичення національною валютою (гривнею) вітчизняного ринку капіталу; заміщення національною валютою іноземного боргового капіталу; збільшення терміновості фінансових інструментів; скорочення маржі ризику при операціях фондування; підвищення доступності боргових фінансових ресурсів для кінцевих позичальників; розширення ємності українського фінансового ринку й номенклатури застосовуваних інструментів; формування стабільних фінансових інститутів і розвинутої фінансової системи.

На жаль, у документі “Основні засади грошово-кредитної політики на 2012 рік”, що був підготовлений Національним банком України й визначає принципи грошово-кредитної політики на середньострокову перспективу, ці завдання чітко не позначені. Своїм завданням НБУ бачить у першу чергу “...утримання приросту споживчих цін в 2012 році в межах до 7,9 %” [7].

Забезпечення відтворювальних процесів в економіці країни є вкрай важливим завданням держави при проведенні грошово-кредитної політики, оскільки практика доводить, що в умовах неможливості НБУ впливати на торговельну й тарифну політику учасників ринку (а саме вони, коли економіка має недостатній рівень монетизації, і є причинами високої інфляції), інфляційне таргетування, швидше за все, буде виконуватися неефективно. Таким чином, оптимальною метою грошово-кредитної політики України повинно бути стимулювання економічного зростання країни.

На сьогодні реаліями в Україні є дефіцитний платіжний баланс, велика залежність від експорту металів і зерна та імпорту капіталу, високих технологій, нафти й газу. Характерними є висока концентрація виробництва і капіталу в країні та низькі можливості децентралізації ризиків. Посилюють проблему висока соціальна поляризація і неспроможність політичної системи, виробити і реалізувати швидкі й ефективні рішення в економічній політиці, низька частка малих і середніх підприємств у ВВП та високий рівень приватного споживання у ВВП.

Існує думка, що недостатньо розвинута у фінансовому відношенні країна має певні переваги в кризовій ситуації: менші обсяги фінансових послуг менше впливають на динаміку економіки. Хоча, слабка фінансова система дійсно відтягує проникання кризи в реальну економіку, але, водночас, може затягнути період оздоровлення економіки.

Перманентна економічна криза супроводжується процесами, які не були враховані під час розробки більшості сучасних економічних концепцій. Вплив недостатнього платоспроможного попиту на макроекономічну ситуацію в Україні приводить до того, що виробництво товарів і надання послуг переважають грошове забезпечення споживачів [9].

В умовах недостатнього платоспроможного попиту товаровиробники не одержують відповідної частки доходу і, як наслідок, за інших рівних умов порушується процес відтворення виробництва, працівники найманої праці не одержують належний їм дохід, у товаровиробників зростають залишки готової продукції та товарів, що вимагає додаткових витрат на їх утримання, бюджет недоодержує від товаровиробників відповідні податки. Як наслідок, у перспективі кредитно-банківська система втрачає можливості щодо приросту швидкоплинної вигоди від додаткових кредитних ресурсів. У цій ситуації може підвищуватися попит з боку товаровиробників на додатковий банківський кредит і, відповідно, підвищують процентні ставки за кредит.

Структура грошової маси та її розміщення в Україні свідчить про деформацію. Розміщення грошової маси не забезпечує її достатньо високу стабільність і частка коштів на розрахункових і поточних рахунках скорочується, що є причиною збільшення незадоволеного попиту на гроші.

Важливим чинником демонетизації економіки України є постійно зростаюча частка готівки в грошовій масі. Гроші поза банками зростають випереджальними темпами порівняно з іншими грошовими агрегатами. Готівкові гроші не беруть участі в мультиплікації банківських грошей, і тому їх зростання веде до подальшої демонетизації економіки.

До об'єктивних причин падіння попиту на гроші можна віднести глибоку трансформаційну кризу, яка супроводжується спадом виробництва, інфляцією та розладом монетарної сфери та фінансових механізмів. Суб'єктивними причинами стає відсутність раціональної ринкової поведінки у більшості учасників економічної діяльності.

Криза банківської сфери України, як і світової банківської системи, вимагає оновлення підходів до регулювання. Не випадково коливання курсу національної валюти НБУ пояснював слабкістю економіки та динамікою платіжного балансу. Комерційні банки уникають кредитування реального сектора економіки. Банківська система внаслідок неповернення грошей скорочує можливість розширення депозитних рахунків, які є основою кредитних грошей. Скорочення кредитування зменшує можливості для розширення відтворення економіки.

Монетарна політика, яка проводилась в Україні до сьогодні, була орієнтована головним чином на досягнення відповідних значень макроекономічних показників, насамперед розміру інфляції. Проте доведення монетарних показників до значень, рекомендованих МВФ, породило нехтування процесами в реальному секторі економіки.

Сучасна фінансова політика в Україні спрямована головним чином на боротьбу з наслідками – інфляцією, а не з причинами її виникнення, які приховані в неефективній структурі економіки, застарілій технологічній базі, низькій конкурентоспроможності тощо. Намагання досягнути показників монетарної стабільності не сприяє розв'язанню актуальних проблем реформування економіки України.

Параметри вітчизняної грошово-кредитної політики доцільно планувати, виходячи з кон'юнктури в першу чергу внутрішніх ринків товарів, послуг, праці й капіталу. Це вимагає якісно кращого рівня прогнозування економічних процесів, що особливо актуально на сучасному етапі розвитку економіки України.

Однієї із проблем, з якої часто зіштовхуються банки, є тверда позиція щодо контролю над якістю позичок і величиною сформованих резервів по них. Іноді банки, що бажають кредитувати інноваційні виробництва, змушені створювати підвищені резерви. Коли позичальник на отримані від банку кредити модернізує встаткування, його фінансові показники (наприклад: величина грошових потоків, коефіцієнти ліквідності, прибуток до оподаткування) на якийсь час погіршуються. Відповідно банк змушений відбити у звітності погіршення якості позики (навіть якщо вона нормально обслуговується) і створювати резерви. У підсумку виходить парадоксальна ситуація: нагляд з боку НБУ змушує банки орієнтуватися на кредитування не виробничих підприємств, а торговельних та інших компаній. Таке положення в умовах потреби країни в модернізації, розширеному відтворенні на основі застосування сучасних технологій, повинно піти в минуле.

У міру кількісного збільшення й ускладнення фінансових операцій все більшого значення набуває координація дій різних державних регуляторів – НБУ, податкових органів. Приміром, створення резервів у зв'язку з погіршенням якості позики може стати приводом для претензій з боку податкових органів внаслідок заниження величини оподаткованого прибутку. Очевидно, що саме позиція НБУ повинна бути визначальною при розробці політики нагляду по різних питаннях, що стосується кредитних операцій комерційних банків.

Стижке економічне зростання реального сектора економіки багато в чому визначається участю банківської системи в інвестиційному процесі. За умов, що склалися сьогодні в реальному секторі економіки України, лише окремі підприємства дійсно готові до залучення інвестицій, а переважна більшість має потребу в реструктуризації, удосконаленні фінансового й управлінського обліку. Для нарощування обсягів виробництва вони повинні збільшувати витрати на фінансування не тільки оборотного, але й основного капіталу. У зв'язку із цим попит з боку господарюючих суб'єктів на позикові кошти зміщається у бік середньо- і довгострокових позик і кредитів. Але банківські ресурси не завжди дозволяють направляти довгострокові кредити на розвиток промисловості й інших галузей економіки.

Інвестиційна діяльність сьогодні потребує державної підтримки: необхідно направляти бюджетні кошти в кредитні організації, створюючи достатні ресурси для довгострокового кредитування промисловості й інших галузей економіки. Грошові потоки банків умовно можна розділити на дві групи: комерційні й інвестиційні. Для ефективного розвитку потрібна збалансованість інвестиційної пропозиції й попиту реального сектора економіки. При цьому інвестиційна діяльність повинна стати функцією спеціально створених для цього банків.

У сучасних умовах загальними завданнями банківського сектора є збільшення капітальної бази, якісне вдосконалення форм взаємодії з господарюючими суб'єктами, гнучкість умов кредитування, їхня відповідність потребам перспективного росту й розвитку економіки.

У ході рішення питань економічного розвитку варто виходити з розуміння вирішальної ролі кредитних організацій у розвитку відтворювальних процесів в ринковій економіці. Значимим напрямком забезпечення цієї пропорційності повинна стати координація економічних програм органів влади із кредитною політикою банків.

Розвиток банківської системи залежить від того економічного середовища, в якій вона функціонує. Перебуваючи у середині системи економічних відносин, банківський сектор піддається впливу безлічі зовнішніх і внутрішніх факторів, що безпосередньо впливають на участь кредитних організацій у створенні валового внутрішнього продукту. Серед таких факторів особливе місце займає інвестиційний потенціал суб'єктів господарювання. З одного боку, ця величина характеризує ресурсні можливості окремих секторів економіки, на основі яких визначається попит на банківські послуги і територіальна структура банківської системи. З іншого – кредитні організації, акумулюючи кошти й перерозподіляючи фінансові потоки між секторами економіки, мають регулюючий вплив на інвестиційну активність.

Кількісні і якісні параметри, які характеризують розвиток банківської системи держави, перебувають у тісному взаємозв'язку з показниками її загального економічного розвитку. Необхідна адекватна оцінка оптимальних масштабів цього розвитку, відповідності обсягів і якості надаваних банківських послуг потребам економіки, а також аналіз основних параметрів, що формують попит на позикові кошти й інвестиційні ресурси.

Таким чином, глибоке розуміння позначених проблем, всебічні дискусії щодо них, вибір найбільш ефективних варіантів їх рішення допоможуть Україні ефективно забезпечувати відтворювальні процеси розширеного характеру в економіці країни, тобто стійкі темпи економічного росту.

Література:

1. *Архипов А. И.* Экономический словарь / А. И. Архипов. – 2-е изд. перераб. и доп. – М. : Проспект, 2010. – 672 с.
2. *Горбатюк Л. А.* Підвищення рівня монетизації економіки як важливий фактор макроекономічної стабільності України / Л. А. Горбатюк // Вісник КЕФ КНЕУ імені В. Гетьмана. – 2011. – № 2. – С. 42–51.
3. *Жаліло Я. А.* Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська та ін. – К. : НІСД, 2011. – 66 с.
4. *Косой А. М.* Монетизация экономики / А. М. Косой // Деньги и кредит. – 2007. – № 7. – С. 43–51.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України Індеси промислової продукції (2003 – 2011 pp.). – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Офіційний сайт Національного банку України Банківські кредити за видами економічної діяльності. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

7. Офіційний сайт Національного банку України Основні засади грошово-кредитної політики на 2012 рік. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.

8. Офіційний сайт статистичного управління Європейського союзу – Євростат Населення й соціальні умови. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat>.

9. Шевченко С. Попит на гроші в умовах світової кризи / С. Шевченко // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 507–510.

10. Budget of the United States Government, Fiscal Year 2007. – 329 p. – Режим доступу : <http://www.whitehouse.gov/omb/budget/fy2007/pdf/hist.pdf>.

Надійшла до редколегії 16.10.2012 р.

УДК 336.022

О. В. РЕВЕНКО, Т. В. РЕВЕНКО

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В ОРГАНАХ ДПС ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Досліджено проблеми та особливості реалізації менеджменту в податкових органах України. Обґрунтовано напрямки його удосконалення з урахуванням впливу на ефективність податкової політики.

Ключові слова: менеджмент в органах ДПС, податкова політика, податкові відносини.

Problems and features of realization of management in tax organs are explored. Directions of his improvement taking into account influence on efficiency of tax policy are grounded.

Key words: management in the GTS organs, tax policy, tax relations.

У 2012 р. масштабно продовжується реформування системи управління у податковій сфері, зокрема це стосується діяльності податкових органів, основною метою якої є перехід від фіскальної моделі до сервісної. Початок було закладено у прийнятті Проекту модернізації державної податкової служби (ДПС) та перейменуванні останньої з адміністрації в службу. В основі обґрунтування таких перетворень є розуміння, що від ефективності і якості функціонування інституту ДПС залежить ступінь наповнення дохідної частини бюджету країни, а також усвідомлення платниками податків необхідності добросовісного виконання своїх обов'язків.